

Reykjavík 12. Nóvember 2015

B.t.: Velferðarnefndar Alþingis

Staðgöngumæðrun Umsögn

Efni: umsögn um mál 229, á 145. löggjafarþingi: frumvarp til laga um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyndi
Sendandi: Staðganga, stuðningsfélag.

Staðganga, stuðningsfélag staðgöngumæðrunar á Íslandi, fagnar því að loks séu tilbúin drög að frumvarpi til laga um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyndi.

Staðganga vill ítreka og benda á að það eru ekki mannréttindi að eignast barn eins og umræðan hefur gjarnan og ranglega snúist um. Staðgöngumæðrun snýst alfarið og eingöngu um rétt kvenna til að vera staðgöngumæður af fúsum og frjálsum vilja ef þær svo kjósa, óháð fordómum og forræðishyggju. Réttur verðandi foreldra snýst eingöngu og alfarið um að mega þiggja slíka aðstoð ef hún býðst. Hér vitnum við óbeint í Karen Busby lagaprófessor.

Í meginráttum lýsum við okkur sammála þeim drögum sem hér hafa verið lögð fram til umsagnar. Þó viljum við gera athugasemdir og þankastrik við eftirfarandi greinar frumvarpsins.

II. KAFLI

8. gr.

Skilyrði er varða staðgöngumóður og maka hennar

Liður 2

Í þessari grein teljum við að sé búið að útiloka þær konur sem hafa t.d. verið við nám erlendis. Getur staðgöngumóðir, sem er íslenskur ríkisborgari, fædd og uppalin á Íslandi ekki verið staðgöngumóðir fyrr en fimm árum eftir að hún flytur aftur til landsins eftir að hafa verið við nám erlendis? Þetta eru helstu barneignarár kvenna sem kannski missa af tækifærinu vegna þessa ákvæðis. Þó skal tekið fram að við teljum sjálfsagt að takmarka þessa undanþágu við konur sem eru íslenskir ríkisborgarar, þar sem að nokkuð öruggt þykir að konur sem mögulega (en þó afar ólíklega) gætu verið fluttar hingað óviljugar til að vera staðgöngumæður séu ekki íslenskir ríkisborgarar. Þá þykir okkur að rétt sé að miða við kröfur Útlendingastofnunar vegna dvalarleyfis og atvinnuleyfis fyrir erlenda ríkisborgara fremur en handahófskennda 5 ára reglu.

Liður 4

Við teljum að þetta ákvæði sé brot á jafnræðisreglunni og getum með engu móti séð hvaða rök styðji tilurð þess. Geta einungis þær konur, aðrar en systur, mágkonur eða mæður kynfrumueiganda tekið sjálfstæða ákvörðun um hvort þær vilja vera staðgöngumæður eður ei? Við bendum á að fagfólk hér á landi sem og erlendir sérfræðingar hafa mælt með því að nán fjölskyldu- og/eða vinatengsl séu á milli þessara tveggja para, staðgöngumóður og maka hennar og hinna væntanlegu foreldra (sjá t.a.m. áfangaskýrslu vinnuhóps heilbrigðisráðherra (2010)).

Þá eru ekki slíkar hömlur varðandi kynfrumugjafir í tæknifrjóvgunarlögum, þar mega systkini gefa hvort öðru kynfrumu, þ.e. kona getur gengið með barn sem er erfðafræðilega barn systur hennar og maka. Enda teljum við það fullkomlega réttlætanlegt, sérstaklega í ljósi þess að með þeim hætti verður barnið eins líkt foreldrum sínum og mögulegt er ef notast er við gjafakynfrumu sem stendur hvað næst verðandi foreldrum í genamenginu.

Ef þessi liður er tilkominn vegna einstaks eða einstakra þekktra tilfella erlendis teljum við slíkt óhæft með öllu þar sem einstök og afar sjaldgæf tilfelli eigi ekki að hafa svo afgerandi áhrif á frumvarpsgerð af þessu tagi. Ef slíkt væri réttlætanlegt þá væri kynfrumugjafir og líffæragjafir t.a.m. með öllu bannaðar vegna einstaka tilfella þar sem ekki fór eins og stefnt var að.

Aukinheldur þekkjum við ekki til neinna fagrannsóknna sem stutt gæti þessa takmörkun á lagalegum né faglegum forsendum. Það er nauðsyn að sýna framá það með afgerandi hætti að umræddar konur, systur, mæður og mágkonur séu lakari kostur með tilvísan í fagrannsóknir ef setja á svo afgerandi takmarkanir í lög.

Eðlilegra væri að ætla að félagsráðgjafi væri jafn fær í að meta hæfni t.d. systur í þessu ferli sem og öðru er varðar frjósemisaðstoð.

Liður 5

Hér teljum við um skýrt brot á jafnræðisreglunni að ræða m.t.t. tæknifrjóvgunar almennt. Staðgöngu þykir engin ástæða til að hafa aldursmörk staðgöngumóður önnur en miðað er við í starfi Art Medica við almenna tæknifrjóvgun, svo framarlega sem öllum öðrum skilyrðum sé fullnægt.

9. gr.

Skilyrði er varða væntanlega foreldra

Í þessari grein er tvisvar talað um "ef sérstaklega stendur á" (til að veita einstaklingum leyfi til staðgöngumæðrunar og um búsetutíma væntanlegra foreldra hér á landi). Munu þessar sérstöku aðstæður vera skilgreindar í lögunum eða greinargerð með þeim?

Liður 2

Staðganga virðir það að staðgöngumóðir þurfi að hafa allan rétt sín megin á meðgöngu og við fæðingu en þykir samt rétt að benda á að hér er verið að gera samkomulag sem eingöngu er bindandi fyrir annan aðilann og hvergi er kveðið á um að staðgöngumóðir og hennar maki skuli skuldbunda sig til að sækja um yfirfærslu á foreldrarétti en geta gert það ef væntanlegir foreldrar hverfa/falla frá.

Liður 3

Staðganga gerir einnig athugasemd við aldursmörk væntanlegra foreldra og bendir enn á jafnræðisregluna í því samhengi m.t.t. tæknifrjógunar. Í vinnulagi Art Medica er miðað við að kona sé ekki eldri en 50 ára þegar hún fæðir barn. Aldurstakmörk fyrir karlmenn eru hins vegar engin.

10. gr.

Notkun kynfruma og fósturvísa

Staðganga telur að fjöldi fósturvísa skuli, að fengnu samþykki allra aðila, fara eftir vinnureglum heilbrigðisstofnunar sem hefur leyfi til tæknifrjógana, hér Art Medica, og bendir aftur á að hér er misræmi í reglum við aðra sem þurfa á kynfrumugjöf að halda.

III. KAFLI

12. gr.

Gögn sem fylgja eiga umsókn

Staðganga telur óeðlilegt og óásættanlegt að gera ríkari kröfur um kringumstæður tilvonandi foreldra við staðgöngumæðrun en við aðra frjósemisaðstoð t.a.m. eggjagjöf og tæknifrjögun. Tilvonandi foreldrar barna er fæðast með hjálp staðgöngumóður eiga ekki að þurfa að ættleiða eigið líffræðilega barn en í þessum drögum er gert ráð fyrir að að barnið fæðist til eins blóðforeldris hið minnsta.

15. gr.

Form og efni samþykkis

Hér á Staðganga erfitt með að lesa mili línanna hvernig ferlið er. Þarf nefndin að staðfesta að fyrri umsókn til hennar hafi verið samþykkt áður að hægt sé að sækja um til nefndarinnar aftur?

18. gr.

Mat nefndar um staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni

Hvað er virkt ættleiðingarferli? Er það að hafa fengið forsamþykki og vera á biðlista sem í dag getur verið allt að áratugur? Eða er það að vera í ferlinu til forsamþykkis? Við teljum takmarkanir af þessum toga ekki vera réttlætanagerar né sjáum hvað lagt er þar til grundvallar. Ættleiðingarferli getur tekið allt að áratug, EF það gengur eftir. Eins er alls ekki víst að staðgöngumæðrunarferlið gangi eins og óskað er og því afar ósanngjarnt að stilla viðkomandi þannig upp við vegg og þurfi að velja annað hvort.

19. gr.

Leyfi til staðgöngumæðrunar í velgjörðarskyni

Hér telur við að það þurfi að vera afar skýrt að ekki sé nóg að nefndin telji að aðstæður væntanlegra foreldra hafi breyst eða upplýsingar reynist rangar til að hún geti afturkallað leyfi heldur þurfi hún að geta sýnt fram á það með óyggjandi hætti. Annars væri nóg fyrir óprúttna aðila að tilkynna væntanlega foreldra fyrir eitthvað sem kannski reynist svo ekki rétt.

IV. KAFLI

22. gr.

Foreldri barns við staðgöngumæðrun í velgjörðarskyni

Staðganga styður það að staðgöngumóðirin sé skráð móðir barnsins við fæðingu vegna skilgreiningar móðurhlutverksins skv. lögum en bendir á að það sé ekki það sem staðgöngumæðrunar vilja. Rannsóknir

hafa sýnt að slíkt samræmist ekki væntingum staðgöngumæðra til hlutverks síns í ferlinu. Rétt hvers er þá verið að vernda með slíku ákvæði? Það er yfirlýst markmið staðgöngumóðurinnar að ganga með og fæða í heiminn barn fyrir aðra sem eiga þess ekki kost sjálfir en ekki að eignast annað barn sjálf og hvað þá barn sem er líffræðilega annarra.

Staðganga mótmælir því hins vegar harðlega að maki staðgöngumóður sé skráður faðir/foreldri barnsins við fæðingu. Það er fullkomlega ljóst að viðkomandi lagði ekki til erfðaefni og hefur ekki í huga að ala barnið upp. Þá þyrfti að vera hér a.m.k. möguleiki fyrir væntanlega foreldra að höfða faðernismál ef staðgöngumóður og maka hennar snýst hugur, sem í dag er ekki mögulegt vegna pater est reglunnar. Tekið skal fram að pater est reglan var sett fram til hagræðingar við feðrun barna við hefðbundnar kringumstæður sem staðgöngufærið er alls ekki. Staðganga telur að þetta ákvæði stríði gegn hagsmunum barnsins og Barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna sem kveður skýrt á um rétt barna til að þekkja uppruna sinn. Annaðhvort er alltaf mikilvægt að leggja áherslu á rétt barn til að þekkja uppruna sinn eða ekki. Hentistefna er ekki rétt stefna þegar kemur að réttindum barna.

V. KAFLI

27. gr.

Um upplýsingaskyldu forelda

Staðganga bendir hér enn og aftur á jafnræðisregluna og telur afar óeðlilegt að gera mismunandi kröfur til aðila sem þurfa að á aðstoð staðgöngumóður að halda til að eignast barn og aðilum sem þurfa á annars konar frjósemisaðstoð að halda til að eignast barn, eins og t.d. tæknifrjóvgun og/eða eggjagjöf. Við ítrekum þó að Staðganga er ekki hlynnt því að foreldrar leyni börn því hvernig þau komu til, þvert á móti. Hins vegar þarf að breyta lögum um tæknifrjóvgun til að gera aðilum jafnt undir höfði.

Við gerum okkur grein fyrir því að börn þroskast misjafnlega og því er ákv. aldur í þessu tilliti ankanalegur. Erlendar rannsóknir sýna að enginn einn ákveðinn aldur hefur ráðið því hvenær foreldrar stíga þetta skef enda þvinguð upplýsingagjöf í staðgöngumæðrun ekki reglan allajafna. Rannsóknir hafa sýnt að alla jafna eru börn fædd af staðgöngumóður upplýst um hvernig þau eru til komin fyrir sjö ára aldur og miklu frekar en börn sem fædd eru með aðstoð eggja- eða sæðisgjafa (Golombok, S.).

29. gr.

Upplýsingarréttur barns

Staðgöngu þykir hér eðlilegt að miða við sjálfræðisaldur sem er 18 ár.

VI. KAFLI

31. gr.

Auglýsingar um staðgöngumæðrun

Staðgöngu þykir eðlilegt að heilbrigðisstofnun sem hefur tilskilin leyfi til að framkvæma staðgöngumæðrun megi auglýsa eftir staðgöngumæðrum og bendir enn og aftur á jafnræðisregluna og auglýsingar er varða t.a.m. eggjagjafir.

33. gr.

Staðgöngumæðrun yfir landamæri

Staðganga hefur ekki fagþekkingu í alþjóðlegum rétti og viðurkennir að þetta eru flókna kringumstæður. Við höfum engu að síður margar athugasemdir við neðstu málsgrein þessarar greinar.

Þegar talað er um grunnreglur íslensk réttar, er þá verið að vísa í þetta frumvarp ef að lögum verður?

Mun fólki sem greitt hefur fyrir aðstoð staðgöngumóður erlendis, með leiðum sem eru löglegar á þeim stað sem fólkið dvelur, verða refsað, jafnvel þótt það uppfylli öll skilyrði laga á þeim stað sem staðgöngumæðrunin fer fram? Jafnvel þó að um sé að ræða vestrænt ríki þar sem engin ástæða er til að

ætla annað en að kona taki upplýsta ákvörðun og ferlið sé undir leiðsögn klíníku eins og fagrannsóknir hafa sýnt að á við um t.d. Bandaríkin?

Staðganga telur það stríða gegn hagsmunum barnsins að það komi hingað til lands nýfætt og foreldrar þess séu fangelsaðir allt að í þrjú ár? Eru báðir foreldrar látnir sæta refsingu eða bara annað? Munu stjórnvöld sækjast eftir því að refsa líka erlendri staðgöngumóður og maka hennar? Er það hagur barnsins að vera í forsjá barnavemdaryfirvalda þegar það hefur kannski tvo fullfæra foreldra sem standast allar aðrar kröfur laganna?

Staðganga telur íslenskum stjórnvöldum ekki lagalega stætt á að hafna lagalegum forsendum annarra ríkja og hegna borgurum sínum fyrir það sem þeir gera utan landamæra Íslands ef verknaðurinn er löglegur í því tiltekna landi.

Ekki þykir þörf á að hafa hegningarákvæði hvað varðar annars konar frjósemisaðstoð nema sem varðar að hámarki þremur mánuðum. Við teljum það ótækt að mismuna frjósemisúrræðum með þessum hætti.

34. gr.

Refsingar

Geta allir fjórir aðilar fengið fangelsisdóm? Hvað með nefndina sem veitir leyfin? Hvað með Art Medica og starfsfólk þess? Verður hægt að skipta refsingum eins og fæðingarorlofi, móðir tekur eitt ár í fangelsi, faðir eitt ár og sameiginlegt eitt ár? Glæpavæðing frjósemisúrræðis með þessum hætti er bæði ógeðfæld og mismunandi og ætti að jöfnu að taka til annarra frjósemisúrræða t.d. eggjagjafa og/eða líffæragjafa einnig ef það er vilji löggjafarvaldsins að fara þá leið.

VI. KAFLI

38. gr.

Gildistaka

Lögin munu fyrst taka gildi eftir rúmt ár. Er gert ráð fyrir því eftir að lögin hafa verið samþykkt að fólk sem er komið á aldur á því ári sem gæti liðið frá því að lögin eru samþykkt og þangað til þau öðlast gildi, geti hafið ferli þegar lögin verið samþykkt? Eða munu þeir aðilar ekki geta nýtt sér lagarammann? Mega aðilar byrja að gera fósturvísu til staðgöngumæðrunar og frysta á þessum tíma? Við minnum á að hér getur heilt ár t.d. gert gæfumuninn í því hvort að fólk getur notað sínar kynfrumur eða ekki.

Að endingu vill Staðganga lýsa sig til reiðubúna til samstarfs og upplýsingaöflunar ef nefndin óskar.

F.h. stjórnar Staðgöngu stuðningsfélags,
Soffía Fransíska Rafnsdóttir Hede
Talsmaður Staðgöngu

Netfang: talsmadur@stadganga.com
Farsími: 772 7348